

ET INDLÆG I DEBATTEN OM GRØNLÆNDERNES MEDANSVAR*

Af cand. polit. *Pie Barfod*

Udvalget for samfundsforskning i Grønland kommer i sin sidste rapport om samarbejdsproblemer mellem grønlændere og danskere i Vestgrønland ind på de problemer, som opstår, når der, således som det er sket i Grønland, udefra tilføres en ny kultur og en ny teknik samt – og måske ikke mindst – en stab af embedsmænd, teknikere og arbejdere, der ikke er indlevet i landets kultur, ikke forstår befolkningens sprog og ikke deler befolkningens levevilkår. I Grønland er disse problemer yderligere forstærket ved, at den nye udvikling ikke har kunnet finansieres af det grønlandske samfund selv, men har krævet og fortsat kræver en omfattende støtte fra det øvrige Danmark.

Næsten alle de problemer, der er påvist, synes at hænge sammen med, at grønlænderne ser, det er *danskerne*, der overalt er initiativtagere, at det er dem, der træffer beslutningerne på så godt som alle områder. Det er ikke grønlænderne, men danskerne, der *tilrettelægger* udviklingen, det er danske embedsmænd, der *står for* udformningen og konkretiseringen af planerne og ligeledes *forestår* gennemførelsen af arbejdet. Ganske vist er det grønlænderne selv, der har ønsket den udvikling, der er i gang. De er gennem deres landsråd og folketingsmedlemmer og gennem deres repræsentanter i nævn og udvalg gået ind for, at Grønland udvikles økonomisk, teknisk og kulturelt. Den grønlandske befolkning har dog næppe forestillet sig, at den ønskede udvikling kom til at medføre, at danskerne ville komme til at dominere så stærkt, som tilfældet har været.

Danskernes dominerende stilling i Grønland synes at medføre, at grønlænderne ikke for alvor kan føle sig *engageret* i den udvikling, der foregår. Det er ikke nok, at det grønlandske landsråd får forelagt konkrete forslag, som det skal tage stilling til, hvad enten det drejer sig om lovforslag, anlægsprogrammer eller principielle udviklingsprogrammer. Således som udviklingen forløber, hvor det er de af den danske

* Artiklen svarer med enkelte tilføjelser til et indlæg i diskussionen i Grønlandsk Selskab, torsdag den 10. oktober 1963, hvor dr. Verner Goldschmidt indledte med et foredrag om grønlandske udviklingsproblemer.

stat ansatte embedsmænd, der på så godt som alle felter har det afgørende ord, synes det som om grønlønderne ikke *føler* og vel rent faktisk heller ikke kan siges *at have* et virkeligt ansvar for den udvikling, der finder sted.

Nok er den grønlandske befolknings indsats både inden for fiskeri, fangst og fåre-avl og som arbejdere og funktionærer en forudsætning for udviklingen, men det er ikke ofte, at grønløndernes indsats er *afgørende* for, om et planlagt arbejde bliver gennemført. Kan man til en bestemt opgave ikke få en grønlandsk medarbejder, så sker det sjældent, at opgaven ikke bliver løst, der sker blot det, at staten sender en medarbejder ud henedefra, og at udgifterne derfor bliver større.

At grønlønderne ikke føler sig som medansvarlige, viser sig blandt andet derved, at det vist kun er få af de grønløndere, der uddannes henede, der uden at skele til, om de får en lidt højere eller lavere løn, som en ganske naturlig ting føler, at de skal skynde sig tilbage til Grønland for at bygge det samfund op, som er *deres*, og som helst også skulle være *deres eget værk*.

Det viser sig også derved, at selv på felter, hvor ansvaret direkte er henlagt til de lokale grønlandske myndigheder, er det som om hverken danskerne eller grønlønderne føler, at ansvaret for alvor er overdraget til grønlønderne selv. Som eksempel kan nævnes, at der i de sidste par år gentagne gange fra dansk side har været rejst kritik af de ringe sociale vilkår, der bydes gamle, invalider og andre i Grønland, der ikke er i stand til selv at klare sig. Til trods for at den sociale forsorg er henlagt til landsrådet og til de grønlandske kommuner, har kritikken haft klart sigte mod de danske myndigheder, og det er også dem, der har følt sig foranlediget til at svare på angrebene. De grønlandske politikere synes ikke at have følt sig truffet, selv om de selv kunne have sikret sig bedre vilkår for de gamle og syge. De beløb, der årligt er til rådighed til de opgaver, som landsråd og kommuner skal løse, bliver nemlig langt fra anvendt. Så godt som hvert år har der været overskud på regnskabet, og landskassens fomue er idag over 15 mill. kr.

Det er altid let at påvise problemer. At komme med forslag til deres løsning er straks sværere.

I samfundsforskningsudvalgets rapport er der stillet forskellige konkrete forslag, som foreslås overvejet, og som hver for sig menes at kunne formindske de problemer, der er opstået. Enkelte af de tanker, der er fremsat, synes der at kunne være grund til at gå lidt nærmere ind på.

Det drejer sig først og fremmest om *foranstaltninger, der giver grønlønderne større ansvar* og dermed større mulighed for selv at tilrettelægge udviklingen i de kommende år.

Meget tyder på, at forudsætningerne for at samarbejdsproblemerne for alvor kan formindskes er, at grønlønderne i væsentligt større omfang end i dag selv får *afgø-*

relsen af, hvad der skal ske i Grønland, selv *forestår* udviklingen og har *ledelsen* af de mange institutioner, der findes i Grønland.

Det er nærliggende at mene, at der overhovedet ingen muligheder er herfor, når man i Grønland ikke har tilstrækkeligt med kvalificerede folk til at overtage de opgaver, der bestrides af danske, og ikke kan undvære den økonomiske støtte, der gives fra Danmark.

Men er det nu rigtigt? Der er andre udviklingslande, der mangler både kvalificeret arbejdskraft og økonomiske midler, og som får begge dele, *samtidigt* med at de selv har ansvaret for, hvad der sker.

Hvad ville der ske, hvis man lod det grønlandske landsråd og kommunalbestyrelserne selv administrere de beløb, som i dag administreres af staten?

Først måtte man naturligvis lægge beløbet ganske fast, dog måske således, at de udgifter, der herhjemme med en vis procentdel refunderes amter og kommuner af staten, på tilsvarende måde automatisk blev refunderet landsråd og kommuner i Grønland. Dette ville styrke grønlændernes følelse af ligestilling med andre borgere i landet.

Men det resterende beløb måtte fastlægges for en årrække, eventuelt reguleret for stigning i befolkningstal og for prisstigninger.

Tanken om et fast årligt beløb har været fremme, bl. a. af grønlandsudvalgets økonomiske konsulent, Mogens Boserup, i hans bog: *Økonomisk Politik i Grønland*, hvori det fremhæves, at en sådan fast ramme er afgørende for, at grønlænderne efterhånden kan blive ansvarligt medbestemmende om hovedlinierne i den økonomiske politik.

Fra mange sider vil den indvending blive rejst, at når staten yder så store tilskud til det grønlandske samfund, har den både ret og pligt til at sikre sig, at tilskuddene anvendes på den mest hensigtsmæssige måde.

Spørgsmålet er da, om man behøver at nære frygt for, at grønlænderne, hvis de fik ansvaret, ville anvende de givne statstilskud mindre hensigtsmæssigt, end de bliver anvendt i dag. Det er helt de samme betænkeligheder, der rejste sig, da landsrådet ved nyordningen i 1950 fik ret til at disponere over de afgifter, der blev indført på spiritus, tobak og sukkervarer. Til trods for at afgiftsbeløbene er blevet langt større, end man havde tænkt sig – oprindeligt lå afgifterne på 3–4 mill. kr., nu ligger de på 15–16 – er der vist ingen, der vil bebrejde landsrådet, at det ikke har vist omtanke nok ved anvendelsen. Snarere har landsrådet som før nævnt været for sparsommelig på felter, hvor der havde været brug for rigeligere midler.

Hvorfor skulle de grønlandske politikere da vise ødselhed og anvende de givne statsbevillinger på uforsvarlig måde? Er der mon ikke snarere grund til at tro, at de vil overveje deres ønsker og behov langt grundigere, når de ved, de kun har et

bestemt beløb til rådighed, og selv har ansvaret for, at det skal slå til, og at de måske endog vil få mere ud af et givet beløb, end de får idag, hvor det er staten, der administrerer.

Hvilke konkrete fordele ville en sådan ordning have frem for den nuværende?

1. Et fast beløb bevirker, at man må træffe et *valg* mellem de ønsker, man gerne vil have opfyldt. Har man kun et bestemt beløb til rådighed, må man f. eks. afveje, om det er bedst at forhøje lønningerne eller sætte investeringerne i vejret.

2. Det bliver *grønlanderne* og ikke den danske stat, der træffer valget. Det bliver dem selv, der f. eks. afgør, om de – hvis der ikke er penge til begge dele – vil foretrække en selvbetjeningsbutik frem for flere skoler, eller om de hellere vil have boliger end fjernskriverforbindelse til København.

3. Så længe det er staten, der forestår alt, må man opfylde samme standardkrav, som man har hernede. Da grønlanderne er danske borgere ligesom alle vi andre, kan staten naturligvis ikke tillade sig at sige: Vi behøver ikke at bygge så fint og dyrt i Grønland, som vi gør i Danmark. Står grønlanderne for styret, kan de selv bestemme, om de vil slække lidt på standarden og så til gengæld få lidt mere sat i gang.

4. Man kan vist ikke komme udenom, at effektiviteten sidder i højsædet herhjemme, og at vi gang på gang overfører ønsket om den størst mulige effektivitet til det grønlandske samfund. Det er en af grundene til, at der sendes så mange danske ud, og at det er svært for grønlanderne at være med i arbejdet som ligestillede med danskerne. Stod grønlanderne for styret, kunne *de* i hvert enkelt tilfælde afgøre, om de syntes, et arbejde blev gjort godt nok af dem selv, eller om det *efter deres opfattelse* krævede en dansker. Anså de en dansker for nødvendig, ja så var det deres egen beslutning. Idag er det den danske stat, der *udsender* danskerne. Stod grønlanderne med ansvaret, var det dem, der *tilkaldte* danskerne, og kun, når de *selv* synes, de havde brug for dem. Det var også dem, der kunne afgøre, om de var tilfredse med den præstation, der blev ydet af den tilkaldte dansker, og *de* kunne afskedige ham, hvis de ønskede det. Der er grund til at tro, at en sådan ændring ville have en afgørende psykologisk betydning. At danskerne fortsat ville blive anvendt, er der ikke grund til at tvivle om, men næppe i det omfang, som *vi* anser for nødvendigt. Vi tager altid det danske samfund som udgangspunkt, når vi skal afgøre, hvad der er nødvendigt, og det må vist siges, at på mange områder er vi nok alt for perfektionistiske – og det er vel ikke perfektionisme, der først og fremmest er brug for i et samfund, der skal bygges op næsten fra grunden.

5. Det ømtålelige løbspørgsmål ville uden tvivl også blive set i et helt andet lys, hvis grønlanderne selv var ansvarlige for anvendelsen af de givne statsbevillinger. Så længe det – selv om det sker gennem afslutning af overenskomster – som nu er staten, der står som den ene part i overenskomstforhandlingerne og har et afgø-

rende ord at sige, når lønninger til grønlænderne og til danske skal fastsættes, er der meget, der tyder på, at der ikke kan blive ro om lønspørgsmålet. Den dag, *grønlænderne* havde ansvaret, var det dem *selv*, der skulle afslutte overenskomster – også med dem, de henedefra gerne ville have op. De ville mærke, at hvis de ønskede folk henedefra med bestemte kvalifikationer, måtte de betale for det. Men hvis de ville, kunne de også bestemme, at *grønlændere* med *samme* kvalifikationer skulle have *samme* lønninger. De ville opdage, at jo flere af opgaverne de selv kunne klare til lavere lønninger, så de sparede på det dyre tilkaldte personale, jo flere penge ville de få tilovers til andre opgaver. De ville nok også opdage, at det ikke var let at få alle grønlændere til at enes om den løn- og indkomstpolitik, der skulle føres. Men ville det ikke være sundere, at grønlænderne indbyrdes er uenige, i stedet for at de synes at føle, at de ikke kan sætte noget virkeligt op mod den – efter deres opfattelse – almægtige stat.

De fordele, en ordning som den foreslåede ville indebære, ligger først og fremmest på det menneskelige plan, idet grønlændernes selvrespekt ikke kunne undgå at blive styrket gennem det øgede ansvar, de ville opnå.

Det skulle naturligvis ikke betyde, at den danske stat kom til at miste ethvert hold på udviklingen. Da Grønland er en del af Danmark, må landsråd og kommuner underkaste sig de samme begrænsninger i deres handlefrihed, som de lokale instanser herhjemme. Det må sikres, at f. eks. sikkerhedsmæssige og sundhedsmæssige krav opfyldes. Det ville også være rimeligt, at investeringsplaner og andre væsentlige spørgsmål blev forelagt for de statslige myndigheder på samme måde, som de statslige myndigheder idag forelægger disse ting for det grønlandske landsråd. Den afgørende ændring består i, at *initiativet* og *ansvaret* kommer til at overgå til den grønlandske befolkning selv.

Naturligvis kan så radikale ændringer, som her er nævnt, ikke gennemføres fra dag til dag. Men allerede idag er der tanker fremme om at øge det grønlandske selvstyre, selv om man næppe har tænkt sig at gå så langt som her foreslået.

Som udviklingen i de sidste 10–20 år har formet sig i Grønland, tyder meget på, at man på længere sigt ikke kommer uden om at gå et langt skridt ad den vej, der her er skitseret, og i stedet for modvilligt, efterhånden som ønsker eller krav herom rejser sig, at slække på den danske stats faste greb om alt, hvad der foregår i Grønland, er det vel bedre positivt at bane vejen for denne udvikling.